

Қалталылар отряды – Marsupialia

Орындаған: Темерлан Динара
ЖБЛ-511

- Отрядқа Америка, Австралия және оған жақын жатқан аралдарда мекендейтін 2 отрядтармағы, 9 тұқымдас пен 200-ге жуық түр жатады. Әртүрлі биотоптар мен ландшафтарды мекендейді. Құрлық, топырақ арасы, жартылай суда, ағашта тіршілік етеді. Бұлардың арасында насекомқоректілер, жыртқыштар, өсімдікқоректілер және қорек талғамайтын түрлері бар.

- Дене тұрқы 4 см-ден 160 см-ге дейін ауытқып тұрады. Дене температурасы 34-36 градус. Тері жамылғысы қалың әрі жұмсақ немесе қылтықтәрізді. Тұмсығында жақсы дамыған вибристері болады. Теріде тер және май бездері болады. Көзінде жыпылдақ жарғағы болады. Якобсон мүшесі жақсы дамыған. Ортаңғы құлағы балғашық пен төс сүйектері бір-бірімен жиі бірігіп кеткен.

- Коракоид жауырынымен бірігіп кеткен. Қаңқасында қалта сүйектері болады, олар жамбас сүйектердің шат буынынан шығады және құрсақ қуысының қабырғасында орналасқан. Қалта алға, артқа немесе бүйіріне ашылуы мүмкін. Миы қарапайым, сүйелді дене жоқ. Неопаллиум нашар дамыған, сайшалары жоқтың қасы. Иіс сезу бөлімі күшті жетілген. Сүт бездері түтікшелі мерокринді. Сүт бездері денесінің екі бүйірінде орналасқан және қалтаға ашылады, олардың саны 2-ден 27-ге дейін. Қынабы мен жатыры жұп. Плацента дамымайды, тек қалталы борсықтарда хориоаллантоидты плацента болады. Тұқым бездері ұмада орналасады. Ұрпағының жатырда дамуы 8-42 күн. Төлдері ұзындығы 0,5 см-ден 3 см-ге дейін өте кішкентай болып туылады. Сүтпен қоректену пассивті: сүт бездерінің арнайы бұлшық еттерінің жиырылуының нәтижесінде сүт төлінің аузына шашылады. Бұл кезде көмекей хоаналарға түйіседі, тыныс алу және асқорыту жолдары бөлінеді, бұл бір мезгілде қоректену және тыныс алуға мүмкіндік береді. Сүттену мерзімі 60 күннен 250 күнге созылады.

- **Көп күректістілер
отрядтармағы
(Polyprotodontia)**

Австралия мен Америкада,
тұтастай оңтүстігінде
тараған 6 тұқымдас пен
100-ден аса түрді
біріктіреді. Тері қалта
барлық түрлерінде
болмайды. *Солтүстік
опоссумы*

(*Didelphis marsupialis*)

Американың орманды
және бұталы жерлерінде
мекендейді. Дене тұрқы
36-50 см, массасы 1,5-5,5 кг

- Тұмсығы үшкірлеу, құлақтары үлкен, түксіз. Алақаны мен табаны қысқа, алдыңғы аяғындағы бірінші саусақ басқаларына қарама-қарсы орналасқан, тырнақсыз. Ұзын әрі жалаңаш құйрығы қармалағыш типті. Қорек талғамайды. Ағаш қуысында және топырақ жарықшаларына аналығы жылы ұя жасайды. Төлдерінің саны 8-18.

- Қалталы қосаяқтың (*Antechinomys spenceri*) дене тұрқы 8-11 см. Құлақтары ұзын, артқы аяқтары мен құйрығы ұзын (11-12) 2м-ге дейін секіре алады. Австралияның саванналары мен шөлдерін мекендейді. Түнде белсенді. Насекомқоректілер. Ұяда әдетте 7 төл болады.

- Қалталы қасқырдың (*Thylacinus cynocephalus*) дене тұрқы 130 см-ге жетеді. Түбі жуан құйрығының ұзындығы 50-65 см. Құлағы кішкентай, дөңгеленген.

- Аяқтары ұзын, саусақпен жүретіндер. Артқы аяғында бірінші саусағы болмайды. Қалта сүйектері жоқ. Тері қатпарынан пайда болған қалта артқа қарай ашылады. Тасманияның орманды аудандарында мекендейді. Түнде белсенді. Қорегі-сүтқоректілер мен құстар. Бөлтіріктерінің саны 2-4. Отрядтармағының басқа өкілдері: қалталы қаптесер (*Antechinus flavipes*), қалталы сусар (*Dasyurops maculatus*), қалталы құмырсқажегіш (*Mylomecobius fasciatus*), қалталы көртішқан (*Notoryctes typhlops*), Тасмания жын-перісі (*Sarcophilus harrisi*) т.б

- **Қос күректістілер отрядтармағы**
(**Diprotodontia**) тек Австралия мен оған көршілес аралдарда тараған 4 тұқымдас пен 100-ге жуық түрді біріктіреді. Өсімдікқоректі қалталылар, күректістері ұзарған, олардың саны үстіңгі жақтың бір жартысында 1-3, астында-1. шошақ тістері рудиментті, азу тістерінде жалпақ бұдырлары болады. Артқы аяқтарының бірінші және үшінші саусақтары бірігіп кеткен.

- **Майқұйрық**
кускустың
(*Cercaertus nanus*) дене
тұрқы 8-10 см.
Құйрығы түбіне май
жиналады, ол ұзақ
ұйқы кезде
жұмсалады. Аяқтары
қармалағыш : бірінші
саусақ басқаларына
қарама-қарсы. Төл
қалтасы жақсы
дамыған. Ағашта
тіршілік етеді. Түнде
белсенді. Ұрпағының
саны 4-5.

australiannature.com © Pavel German

- Қалталы ұшардың (*Petaurus australis*) дене ұзындығы 32 см. Құйрығы ұзын түктермен жабылған. Алдыңғы аяқтың бесінші саусағынан денесінің бүйірін бойлай артқы аяқтың сирақ-өкше буынына қарай түкпен жабылған ұшқыш тері жарғағы созылып жатады. Ағашта тіршілік етеді. 55м қашықтыққа дейін қалықтап ұша алады. Түнде белсенді. Әдетте 2 ұрпақ туады.

- **Коаланың (*Phascolarctos cinereus*)** дене тұрқы 80 см-ге жетеді. Құйрығы сыртынан байқалмайды. Басы үлкен, құлағы дөңгеленген, түкпен жабылған. Алдыңғы аяғы қармалағыш: бірінші және екінші саусақтары басқаларына қарама-қарсы орналасқан. Ұрпақ қалтасы артқа ашылады. Түнде белсенді. Аталығы бірнеше аналығын жинап үйір құрайды. Бір ұрпақ туады.

